

MAPOVÁ SBÍRKA KATEDRY GEOGRAFIE

M. V. Drápela

Katedra geografie přírodovědecké fakulty Univerzity J. E. Purkyně,
Brno, Kotlářská 2, ČSSR

Došlo v dubnu 1976

Содержание

КОЛЛЕКЦИЯ КАРТ КАФЕДРЫ ГЕОГРАФИИ

Милан В. Драпела

Эта статья касается расширения фонда коллекции карт начиная с основания кафедры географии в 1921 г. до сегодняшнего времени. Концепция коллекции с ноября 1960 г. такова: карты для педагогической деятельности, карты для научного исследования, моравики, остальные. Далее кратко сообщает о специальной части фонда — о моравиках, (который является наиболее богатым набором на территории ЧССР), о способах приобретения картографических публикаций и использования фонда.

Summary

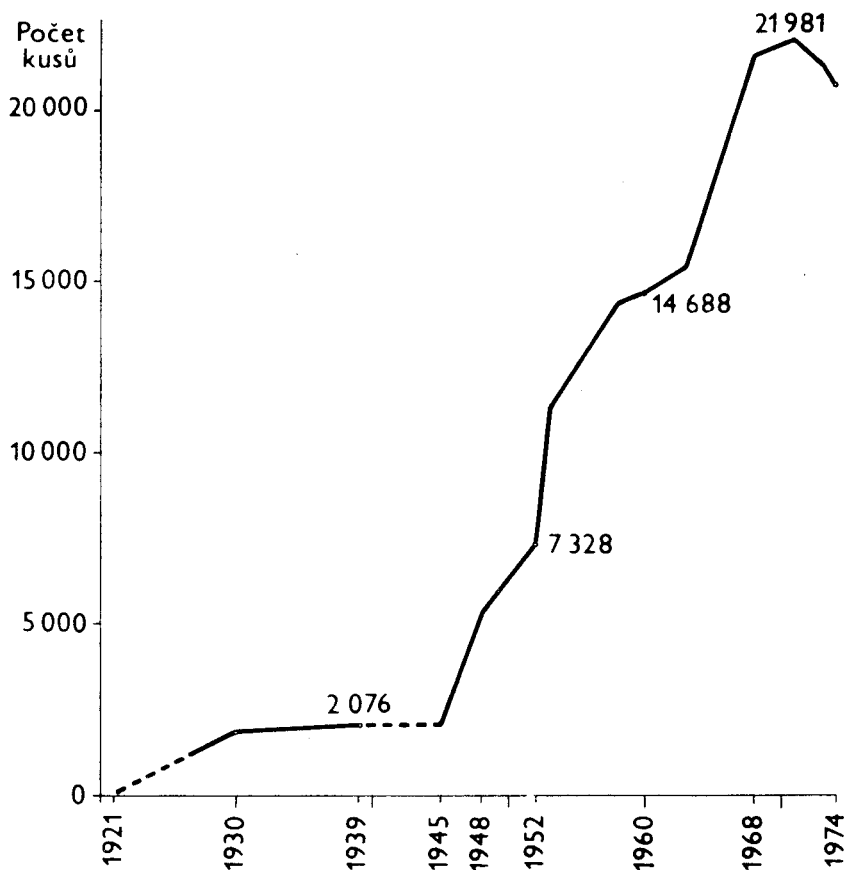
MAP COLLECTION OF THE DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

This paper is dealing with the increase of the map collection since the foundation of the Department of Geography in 1921. Orientation of the collection since November 1960: maps for pedagogical activities, maps for scientific research, Moravica, various. It involves a brief information of the special part of the collection — Moravica (appearing as the richest complex on the territory of the Czechoslovak Socialist Republic), of the mode of gathering cartographical documents and utilization of the maps.

Se založením zeměpisného ústavu — nyní katedry geografie přírodovědecké fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně — v r. 1921 počal prof. F. Kolářek i s budováním kartografických sbírek.

Nejprve byly zakoupeny topografické mapy III. vojenského mapování (speciálky 1 : 75 000, generálky 1 : 200 000 a později i topografické sekce 1 : 25 000) našeho státního území, které byly nezbytně nutné pro seminární práce posluchačů zeměpisu. Po úmrtí významného českého kartografa a geografa prof. J. Metelky zakoupil zeměpisný ústav knihovnu z jeho pozůstalosti a do mapové sbírky tak byly zařazeny atlasy a četné staré tisky map. Od roku 1923 byl prováděn nákup map na řádnou dotaci, mapy však nebyly řádně uloženy a s jejich inventováním se započalo se zpětnou platností v r. 1930. V té době bylo ve fondu již na 1 685 mapových listů a atlasů, ke konci téhož roku 1 929 kusů. Správa fondu spadala do pracovní činnosti prvního asistenta zeměpisného ústavu F. Říkovského, a to až do r. 1939.

V téže době založil prof. B. Horák v semináři pro historický zeměpis a dějiny zeměpisu sbírku historických map a atlasů. V r. 1964 byl tento fond o 363 kusech uzavřen a jednotně uložen v mapovně. V semináři pro fyzický zeměpis, který vedl prof. F. Vitásek, byly shromažďovány především mapy geomorfologicky významných oblastí. V roce 1964 byl i tento fond o 2 231 kusech uzavřen a začleněn do mapové sbírky. Oba fondy mají i nadále své samostatné katalogy.

Obr. 1. Růst fondu mapové sbírky

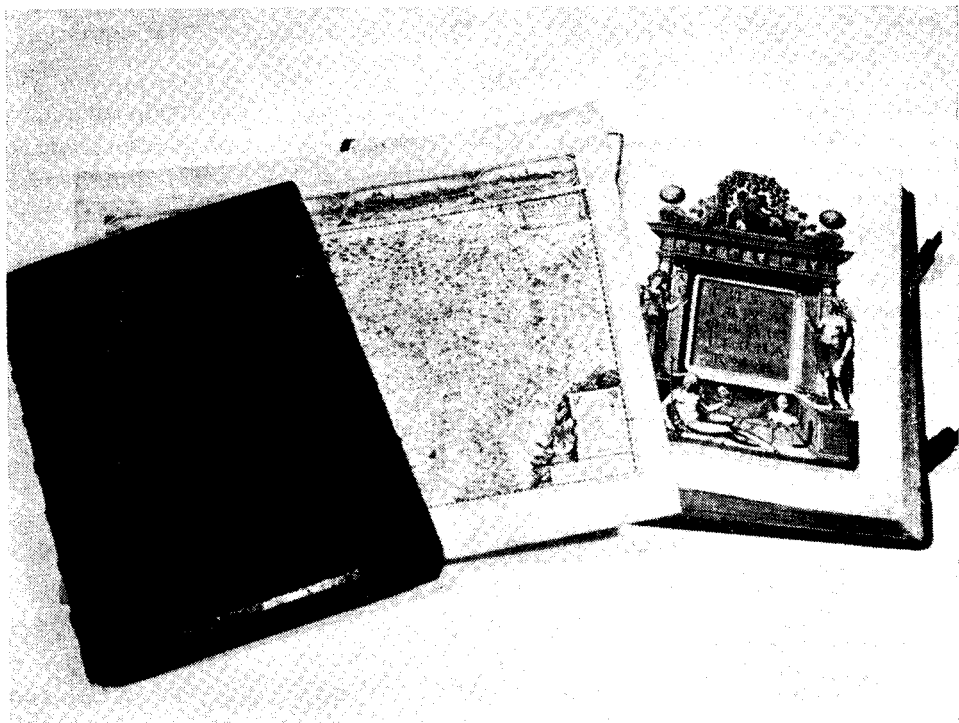
Рис. 1. Расширение фонда коллекции карт

Fig. 1. Increase of the map collection

Značné obohacení fondu mapové sbírky zeměpisného ústavu umožnily převody z několika knihoven středních škol, zvláště z gymnázia v Břeclavi. Byly to hlavně staré mapové tisky. Postupně byly doplňovány soubory našich úředních map, ukázky mapové tvorby jiných zemí, např. Nizozemí, Dánska, USA, Francie, Jugoslávie a dalších. Byla doplňována i sbírka atlasů o všechna tehdy významná díla. Téměř kompletní v té době byla i sbírka jednotlivých okresů Českých zemí,

která sloužila jako studijní materiál pro práce prof. F. Kolářka o vlastivědných mapách.

Přes okupaci za 2. světové války se tyto mapové sbírky uchovaly — až na nepatrné ztráty méně významných titulů — téměř bez závad, i když byly velmi špatně uloženy.

Obr. 2. Ukázka nejvzácnějších exemplářů mapové sbírky

Рис. 2. Образчик наиболее драгоценных экземпляров коллекции карт

Fig. 2. Specimen of the most rare copies of the map collection

V roce 1945 bylo v nově vybudovaném zeměpisném ústavu vytvořeno i kartografické oddělení, kde prvním asistentem byl gymn. prof. Friml, který však již od začátku školního roku 1946/1947 odešel učit na gymnázium. Převzetí mapových sbírek do tohoto oddělení započalo od konce r. 1946, kdy odborným vedoucím sbírek se stal dr. V. Novák. V tomto poválečném období byla rozšířena sbírka o mapový materiál, který věnoval Vojenský zeměpisný ústav v Praze z pozůstatků po německé topografické službě z období 2. světové války. Mnohá významná mapová díla byla získána z konfiskací německého majetku, zvláště při likvidaci Wernerova přírodovědného spolku. Velkým přínosem byly i převody duplikátů z brněnské Univerzitní knihovny v letech 1947—1950. V r. 1947 přešel do sbírek ústavu též soubor rukopisných map, které sloužily jako dokladový materiál při mírových jednáních a při vytyčování státních hranic po konci 1. světové

války. Dále byly zainventovány kopie intravilánů map stabilního katastru moravských obcí, které pořizoval prof. F. Říkovský jako pracovní materiál pro sídelní zeměpis ČSR.

Po roce 1950 došlo v rámci vytvoření katedry zeměpisu k jednotnému uložení všech kartografických děl, které byly dříve používány a uloženy v jednotlivých odděleních.

Po dochodu ing. Dr. V. Nováka v r. 1952 převzal odborné vedení sbírek dr. F. Soják (prakticky v letech 1954 až 1959) a po jeho odchodu se stal správcem mapových sbírek F. Kyselka. Tento správce po celé období práce v mapově, tzn. od obnovení činnosti ústavu v r. 1945 až do 20. 6. 1960, prováděl především knihařské práce. Avšak i za jeho správy (za posledních 8 let 1952—1960) vzrostla mapová sbírka téměř na dvojnásobek. Přírůstky tvořily hlavně topografické mapy. Růst fondu mapové sbírky je zřejmý z uvedeného grafu (obr. 1). Snižování počtu kusů map v posledních třech letech (1972—1974) je způsobeno značnými odpisy vybraných měřítek topografických map.

Od listopadu 1960 převzal vedení mapové sbírky M. V. Drápela. Rozšiřování fondu bylo zaměřeno na tři základní skupiny: 1. mapy pro pedagogickou činnost (především nástěnné mapy a atlasy), 2. pro vědeckou činnost (topografické mapy a speciální — tematický fond hlavně na výzkumné úkoly) a 3. moravika (pouze mapy celého území Moravy, ev. Moravy a Slezska). Využití fondu v jednotlivých skupinách se samozřejmě prolíná.

Posledně vyhodnocený stav knihovních jednotek (mapových listů a svazků) ve skupinách je tento:

1. pro pedagogickou činnost	
1.1 atlasy	410 ks
1.2 nástěnné mapy	294
1.3 turistické mapy a automapy	563
1.4 plány měst	298
2. pro vědeckou činnost	
2.1 topografické mapy	9 012
2.2 tematické mapy	699
2.3 katastrální mapy (vč. kopií intravilánů)	2 192
3. moravika (pouze mapy celého území)	280
4. ostatní (soubory map, bohemika, staré tisky atd.)	6 934
Stav ke dni 31. 12. 1974 celkem	20 698 ks

Podle známých soupisů map a katalogů vlastní katedra geografie ve své mapové sbírce nejbohatší soubor moravik. Jsou to zejm. Fabriciova mapa Moravy a její odvozeniny, nejucelenější sbírka Komenského map Moravy v původních výtiscích na území ČSSR, při čemž výtisk z r. 1664 (v odborné lit. označovaný jako KMM P) je u nás unikátní a jeden ze dvou známých výtisků z této Goosovy rytiny na světě, dále téměř kompletní soubor Müllerovy mapy Moravy a jejich odvozenin v původních výtiscích a další. Významným přínosem pro skupinu moravik byl nákup map z pozůstalosti dr. K. Uhla v r. 1961.

Pozn.: Za cenné informace a doplňky k první části textu děkuji na tomto místě ing. Dr. V. Novákovi

Obr. 3. Seminární cvičení s posluchači v mapovně (Snímky I. Gottvaldová)

Рис. 3. Семинарное учение студентов в классе для работы с картами (Фото И. Готтвальдова)

Fig. 3. Seminary exercise of the students in the maproom (Photos I. Gottvaldová)

Mezi nejvzácnější exempláře mapové sbírky patří i 2. vydání nejstaršího tištěného atlasu světa (Orteliova z r. 1571, 1. vydání bylo r. 1570), zakoupeného koncem roku 1960.

V letech 1967—1970 byly získány výměnou ze zahraničí nejvýznamnější atlasová díla a ukázky některých map, např. kompletní soubor nových topografických map Japonska v měřítku 1 : 200 000.

Kartografická díla jsou získávána jednak nákupem z řádné dotace, která je společná i pro nákup knih do knihovny katedry geografie, jednak jako povinné tisky, výměnou, převodem a darem.

Od obnovení činnosti zeměpisného ústavu v r. 1945 byla mapová sbírka uložena na odděleních v budově ústavu na Janáčkově nám. 2a, po roce 1950 v místnosti mapovny ve III. posch. téže budovy s podlahovou plochou 54 m². Začátkem roku 1964 byla mapová sbírka v rámci dislokace katedry přestěhována do budovy č. 3 v areálu přírodovědecké fakulty na Kotlářské ul. 2. Mapovna je v I. poschodí v místnosti o podlahové ploše 29 m². K ní je připojena místnost o 15 m², ve které jsou uloženy hlavně mapové listy a všechny topografické mapy a která současně slouží jako pracovna.

Díky pochopení vedení fakulty i katedry získává náš fond významné postavení mezi mapovými sbírkami na území ČSSR. Mapový fond využívají nejen zaměstnanci a posluchači naší katedry, ale i z jiných oborů, badatelé a pracovníci fakult a pracovišť z Brna i mimobrněňští. Průměrný počet výpůjček za rok se pohybuje mezi 1 000 až 1 500 kusy. Od r. 1971 je mapová sbírka katedry geografie vedena v Soupisu speciálních fondů jihomoravských knihoven.